

IVANKA HERGOLD,
PASJA RADOST ALI KARKOLI

Prozni prvenec pisateljice Ivanke Hergold — Pasja radost ali karkoli* obsega enaindvajset črtic, med katerimi se mi zdi najznačilnejša Pes Alojz (str. 71—79), s katere analizo bom prikazal, kako piše mlada pisateljica.

Črtica je razdeljena na pet delov, izsekov iz enotne fabule, izoblikovane ne na vzročnosti in posledičnosti, ampak naključnosti, a povezanih z nekaj fabulativnimi elementi, ki izsekom dajejo celotnost. Enotnost predstavlja opis zakonskega para v medsebojnih odnosih, zlasti erotičnih, a brez opisov spolnosti. Pes Alfonz stopa v zakonski erotični odnos kot tretji udeleženec zakonskega razmerja: kot motilec čistosti in neposrednosti le-tega. V prvem delu je trojno razmerje: mož Zvonko, žena Katarina, pes Alfonz, vzpostavljeno: mož zvečer bere časopis, žena gleda televizijski prenos baleta, pes liže gospodarju prste. Tu je v tekstu prva cezura. V drugem delu (zaključuje vzpostavljeno razmerje iz prvega, preden se odpravita zakonca v posteljo) se ubeseditvev direktno dotakne erotičnega zakonskega razmerja: moža razburi ženin vonj, žena zapeljuje s počasnim slačenjem, vznemirjajo jo moževa topla oblačila, pes se zmuzne v spalnico, moža navzočnost psa med ljubezenskim aktom moti, zakonca se ljubita, mož se na tihem odloči, da bo ženi drugi dan kupil rože. V tretjem delu prinese raznašalka Katarini rože. Mož igra pikrost in neodobravanje, a je zadovoljen, da mu je potegavščina uspela. Toda v ozadju stoji pes, gleda, kot da bi ocenjeval in sodil. V četrtem delu se erotična napetost, ki se je stopnjevala v prvih treh delih, umakne v nekaj izsekov Zvonkove preteklosti: kompleks krivih nog in odtujitev cerkvi, samo-

* Ivanka Hergold — Pasja radost ali karkoli (Ljubljana 1971, Mladinska knjiga, urejuje Ivan Potrč, opremil Mihajlo Šoltes, Pota mladih).

stojno delo in nezadoščenost ob družbenem vzponu. Zadnji del: mož sedi v fotelju (ob njem je pes) in hoče vedeti, kdo je ženi poslal rože. Pes je pripravljen, napet. Hoče braniti napadeno gospodarico. Mož, poln namišljenega sumničenja in kompleksov, si ženo spolno vzame. Pes je navzoč, mora biti ob gospodarici, ji dati toploto, ki je ljubosumni mož ni zmožel.

Zgradba črtice s cezurami je deljena na kratke odseke, je funkcionalna: erotičnost se stopnjuje iz prvega v drugi del, kjer doseže prvi višek. Moževa izzivalna odločitev o nakupu rož končuje drugi del, obenem pa povezuje tretji in peti. Četrty del mora poseči v možovo preteklost, sicer ne bi vedeli, zakaj je ljubosumen, zakaj ne zmore nežnosti, zakaj se ne čuti enakovreden zakonski partner . . . Razkrije se možev boj proti socialni predestinaciji, vnaprejšnji določenosti biti reven, kot je bila revna njegova mati, čevljarjeva žena, mati sedmih otrok, delavka, snažilka v šoli, da so otroci imeli kruh. Delati! je bilo geslo, ki se ga je moral Zvonko držati. Toda Zvonko se odloči: »Tako ne bom živel, ne kakor oče ne kakor mati in ne kot bratje in sestre. »Uveljavi se v šoli: je bister, priden, nadarjen. Hoče od doma: v gimnaziji se odpove bogu. Diplomira: »nosil je muke svoje poti in nezadoščenost ob vzponu; bil je kakor planinec, ki se na vrhu ne znajde.«

Toda v petem delu, ko se je že prej razkrila moževa pot k uspehu, se zakonsko razmerje pokaže kot boj socialno neenakih partnerjev z navzkrižno socialno dediščino. Žena prinese v zakon pohištvo, dragocen lesteneč, psa (dota), v dekliških letih je plesala balet — kontrastni elementi moževe odrasčajoče poti. Zato se obe komponenti: moževa in ženina, križata. Če je možev odnos do žene lastninski, v ljubezenskem razmerju avtomatiziran, z izbruhi ljubosumja, sumničenja in gnajljenja, mora nastopiti tretji element (navadno gre za

ljubezenski trikot) — pes, ki ima funkcijo, da vzpostavlja etično ravnotežje med zakoncema. Čeprav ga z ene strani ruši (moževa ljubosumnost zaradi navzočnosti psa med ljubezenskim aktom), ga na drugi gradi: med grobim spolnim aktom med zakoncema se more žena predati možu le v tistem trenutku, ko začuti ob sebi topel pasji jezik — nadomestek moževe iskrenosti in nežnosti. Pes liže v tekstu roko obema, je obema tudi enako vdan. Toda v trenutkih zakonskega neravnovesja se instinktivno postavi v bran napadenega zakonca.

To je izviren prijem mlade pisateljice. V strnjeni obliki devetih strani se razkrije dvoje življenjskih poti, nezmožnih ravnovesja. Sinkretizem deskriptizma, kratkega dialoga in retrospekcije povezuje črtico v etično prefinjeno razmerje treh protagonistov. To pa je lahko že zasnova za obsežnejši tekst.

Marijan Zlobec

MARKO ŠVABIĆ, SONCE, SONCE, SONCE

Marko Švabić je sedaj zbral svojo prozo v knjigi *Sonce, sonce, sonce** in tako omogočil pregled nad svojo literarno dejavnostjo.

Najprej postane očitno, da njegovih besedil ni mogoče karakterizirati s pojmi, ki zaznamujejo takšne prozne zvrsti, kot sta novela ali črtica, čeprav je skoraj gotovo, da ostajajo Švabićeve prozne stvaritve v bližini le-teh. Hkrati pa se pogostokrat zgledujejo pri tako starodavni literarni zvrsti, kot je pravljica. To pa zaradi tega, ker se proza Marka Švabića velikokrat nagiba v čisto fantastiko, pri čemer je treba pod tem razumeti opustitev realnega prostora in časa ter človeka z vso njegovo običajno socialno in biološko determiniranostjo in nadomeščanje ali pa

* Marko Švabić, *Sonce, sonce, sonce*. Opremil Milenko Matanovič. Založba Obzorja, Maribor 1972.

modificiranje vseh teh pojavov v imaginarno svetovje z bitji, ki so po nekaterih lastnostih podobna tistim iz fantastično-astronavske literature (takšno je zlasti besedilo Kvinta Kvarta). Avtor je prav tako uspešen v posnemaju otroških pravljic, ko opisuje deklico, ki živi s svojo cunjasto punčko sredi pragozda, v katerem lovijo »temni možje« tigra (Afrika iz cunji): nekajkrat popisuje tudi takšne nenavadne situacije in osebe, ki so v sorodu s Kafkovo prozo: takšna sta zaljubljenca v gostinskem lokalu, ki se spremeni v kraj prikrita prostitucije (Gospodov mestna mehana), ali pa groteska, ki je najbrž v zvezi s Kafkovimi parabolami o metamorfozi junaka v žival, čeprav se giblje Švabić tudi na področju satire in humorja: rejenc je za družino, pri kateri živi prašič in tudi drugi nastopajoči se nazadnje spreminjajo v obeh drug drugega v različne, med seboj sovražne si živali (Zasuk). Toda preveč enostransko bi bilo trditi, da predstavljajo opisane poteze poglavitno usmerjenost Švabićevega pisateljevanja, kajti v njegovi knjigi imamo besedila, v katerih si avtor prizadeva, da bi podajal dejanskost kar najbolj verodostojno, skratka, objektivno, pri čemer uporablja postopke, ki so se že utrdili v novejši slovenski prozi; še posebno izstopa deskriptivizem.

Toda sklepanje, po katerem naj bi uvrščali Švabićevo pripovedništvo med tisto literaturo, ki noče biti posredovalka idejnih ali celo ideoloških programov, ni upravičeno, saj imamo poleg artističnih v njegovem delu še druge opazne sestavine: etično in socialno obarvana satira (In siva ptica je letela v svinčeno jutro), ki jo preveva miselnost, po kateri imajo večjo vrednost dejanja posameznika kot kolektivne obveznosti, ki da so samo oblike nesvobode, zato se jih je treba otresti.

Knjiga torej ni enotna, kljub temu da so besedila kompozicijsko razvrščena v sedem poimenovanih razdelkov,